

ÖĞRETMENLERİN İLK YARDIM KONUSUNDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

Medine ERKAN*

Fügen GÖZ**

Kabul Tarihi: 24.01.2006

ÖZET

Bu tanımlayıcı çalışma, ilk öğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin ilk yardım konusu ile ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesi amacı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler anket yöntemiyle elde edilmiştir. Evrenin tümü örnekleme oluşturmuş ve 149 öğretmen örnekleme alınmıştır. Çalışmada öğretmenlerin büyük bir kısmının (%68.4) daha önce ilk yardım ile ilgili eğitim almadıkları belirlenmiştir. Öğretmenler en çok (%73.6- 54.5) ısı artışı konusunda bilgi sahibidirler. Sınıf öğretmenlerinin % 96.5'i sara, % 95.9'u kalp masajı ve suni solunum, % 94.5'i ise şok hakkında bilgilerinin olmadığını, belirtmişlerdir. Branş öğretmenlerinde ise % 92.2'si şok, 89.6'sı kalp masajı ve suni solunum konusunda bilgi yetersizlikleri olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretmenlere ilk yardım ile ilgili eğitim verilmesi ve okullarda bir sağlık çalışmasının bulundurulması önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: İlk yardım, okul sağlığı, öğretmen

ABSTRACT

Determination of the Teacher's Level of Knowledge about the First Aid Subject

This descriptive research performed for the aim of determination of the elementary school teacher's level of knowledge about first aid subject. Data were collected by using questionnaire from 149 teachers. Sample group were consisted from the entire universe. We determined that most of the teachers (68.4%) didn't get first aid knowledge before. While, class teachers were didn't have knowledge about epilepsy (96.5%), resuscitation (95.9%) and shock (94.5%) respectively, other teachers were didn't have knowledge about epilepsy (96.5%), resuscitation (95.9%) and shock (94.5%) respectively. In our article, our suggestions are giving first aid lessons to the teachers and a health career must be in schools.

Keywords: First aid, school health, teacher

GİRİŞ VE AMAÇ

Dünya'da her yıl, her 10 çocuktan biri kaza nedeniyle bir sağlık kuruluşuna başvurmaktadır. Büyüme gelişme, işitme ve görme bozuklukları, ruhsal sorunlar gibi sağlık sorunlarının sık görüldüğü çocukluk ve gençlik dönemi olan okul çağı, 7-14 yaşları içine alan ilk ve ortaokul dönemidir (Beyazova 1991). Okul döneminde ortaya çıkan kazalar, birçok ülkede bu yaş grubundaki çocuk ölümlerinin birinci nedenidir. Kazalar ile ilgili verilerin toplanabildiği ülkelerde bu yaş grubundaki ölümlerin %20-60'ından kazalar sorumludur. Kazalar, Türkiye'de

5-14 yaş grubundaki çocukların ölüm nedenleri arasında birinci sırayı almakta ve bu yaş grubunda görülen ölümlerin %22'sini oluşturmaktadır (Güvercin 2004) Devlet İstatistik Enstitüsünün ülkemizdeki tüm il ve ilçeleri içeren 2000 yılı raporunda, çeşitli kazalara bağlı olarak 14 yaş altında 974 çocuğun öldüğü bildirilmektedir. Hareketli, dışa dönük kişiliği olan, araştırıp bulmaya meraklı, tehlikelere atılmayı seven, normalin üstünde atletik yapısı olan çocuklar kazaya daha çok maruz kalmaktadır. Travmaya uğrayan çocukların %5'inde geçici sakatlık kalmaktadır (Sarıkayalar 2003).

* Dicle Üniv. Atatürk SYO (Öğr. Gör.) (e-mail: merkan@dicle.edu.tr)

** Dicle Üniv. Atatürk SYO (Yrd.Doç.Dr.)

Literatür çalışmaları ile elde edilen bilgilere göre, çocukların kazalara yatkın olmalarının sebepleri, düşünmeden davranma, hareket etme isteği, görüş açısının az olması, bir çok hareketi aynı anda koordineli olarak yapma yeteneğinin olmayışı, boy kısalığı, duyma yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması, kas gelişiminin ince ve küçük hareketleri yapacak seviyede olmayışı, yaşa özgü davranış özellikleri şeklinde sıralanabilir (Algier ve ark. 1998, Güngör ve ark. 2004, Güvercin 2004). Kalabalık öğrenci ve personel gurubunun toplu halde bir arada yaşadığı bir ortam olan okullarda gerekli önlemler alınmaz ise istenmeyen kazalar ve sakatlıklar görülebilir (Aksayan ve ark. 1998, Kingma and Henk-Jan 2000, Kibble 1999).

Okullarda sık görülebilen kanama, solunum yetmezliği, bayılma, konvülsiyon, alerjik reaksiyonlar, yanıklar, zehirlenmeler, kafa travmaları, üst solunum yolu enfeksiyonları, deri enfeksiyonları, ishal, kusma, karın ağrısı, burkulma, kırık, çıkık gibi ani durumlarda ilk yardıma gereksinim duyulmaktadır. Bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkması da akut yaklaşım gerektirir (Şahin 2000). Çocukların okula ulaşımını sağlayan servis araçlarında da kazalara maruz kaldıkları gibi (West 1996, Budge 1998), laboratuvar çalışmalarında da kazalar olabilmektedir (Kauffman 2002, Hoff 2003). Okullarda meydana gelen kazalarda ilk yardım büyük önem taşımaktadır. Yaralanma ve akut hastalıklarda bilinçli olarak uygulanan ilk yardım hayat kurtarıcı olmakla beraber sakatlıkların önlenmesinde de önemli yere sahiptir. Ancak günümüzde yatılı ve özel okulların dışında kalan okullarda revir ve okul sağlığı hemşiresi bulunmadığı gibi, okullarda meydana gelen kazalara ilişkin yeterli istatistiksel veri de bulunmamaktadır. Okulda meydana gelebilecek bir yaralanma veya hastalık durumunda ilk müdahale

öğretmenler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Diyarbakır merkezinde yer alan İlk Öğretim Okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin ilk yardım konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesidir. Bu sayede okul hemşireliği çalışmalarına rehberlik edecek şekilde, öğretmenlerin hangi konularda bilgilendirilmeye ihtiyaçları oldukları ortaya konulabilir ve belirlenen eksikliklerinin giderilmesi yönünde çalışmalar başlatılabilir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma, ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin ilk yardım konusundaki bilgi düzeylerini saptamak amacı ile betimleyici, kapsadığı zamana göre de kesitsel olarak yapılmıştır. Çalışmaya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin sonrasında, Diyarbakır ilindeki dört devlet (resmi) ilköğretim okulunda görev yapmakta olan bütün öğretmenler (149) alınmıştır. Okulların seçiminde il milli eğitim müdürlüğünün yapmış olduğu bölgesel ayırma göre (4 bölge), okullar tabakalandırıldıktan sonra, her tabakadan bir okul basit rasgele yöntemle seçilmiştir. İl milli eğitim müdürlüğünün, araştırmanın her bölgeden sadece bir okulda yapılmasını uygun görmesi nedeni ile her bölgeden bir okula ulaşılmıştır. Diyarbakır il merkezinde bulunan Yahya Kemal Beyatlı, Ali Emiri, Alparslan ve Diyarbakır İlköğretim Okullarında görev yapmakta olan 149 öğretmene çalışma ile ilgili açıklama yapıldıktan sonra öğretmenlerin tümü çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiştir. Araştırmanın verileri Mayıs 2003 tarihinde anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından literatüre uygun olarak oluşturulan, 25 soru içeren soru formu, araştırma kapsamına alınmayan okullarda çalışmakta olan 20 öğretmen üzerinde ön uygulama yapılarak test edilmiştir. Daha sonra

araştırmacılar, araştırmaya katılan öğretmenlerle bire-bir görüşerek anketin yanıtlanmasını sağlamışlar ve öğretmenlerin ilk yardıma ilişkin bilgi düzeyleri “biliyor”, “kısmen biliyor”, “bilmiyor” şeklinde değerlendirilmiştir. Bu çalışma Diyarbakır il merkezinde yer alan ilköğretim okullarında çalışan öğretmenler ile sınırlıdır. Araştırma kapsamında yer alan öğretmenlerin yaş

ortalamaları kadınlarda 36, erkeklerde 34’dür. Ortalama çalışma süreleri 13 yıldır. Öğretmenlerin diğer tanıtıcı özellikleri çizelge 1’de yer almaktadır.

Bu araştırma, etik prensiplere bağlı kalınarak, etik ilkeler doğrultusunda yürütülmüş ve tamamlanmıştır. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde yüzdeler dağılım ve ki- kare yöntemi kullanılmıştır.

Çizelge 1. Öğretmenlerin tanıtıcı özellikleri

Tanıtıcı özellikler	S	%
Okullar		
Y. Kemal Beyatlı	63	42.2
Ali Emiri	43	28.8
Diyarbakır	22	15.0
Alparslan	21	14.0
Branşlar		
Sınıf Öğretmeni	72	48.4
Sosyal Bilimler	33	22.1
Fen Bilimleri	29	19.5
Genel Kültür	15	10.0
Mezuniyet		
Eğitim Fakültesi	87	58.4
Fen Edebiyat Fak.	44	29.5
Öğretmen Lisesi	10	6.8
Diğer	8	5.3
Toplam	149	100.0

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 1 de öğretmenlerin ilk yardım ile ilgili olarak daha önce eğitim

alıp almadıkları ve eğitimi gerekli görme durumları yer almaktadır

Tablo1. Öğretmenlerin ilk yardım ile ilgili eğitim alma durumları ve bu konudaki düşüncelerinin dağılımı

Eğitim	Evet		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%
Alan	47	31.6	102	68.4	149	100
Gerekli Gören	149	100	-	-	149	100

Öğretmenlerin %68.4’ü daha önce ilk yardıma ilişkin eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir. Eğitim almış olduğunu ifade eden öğretmenlerin bir kısmı bu bilgileri

mezun oldukları okuldan diğer bir kısmı ise farklı yerlerden almışlardır (sürücü kursları, kitle iletişim araçları vb). Pamuk ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışma sonuçlarına göre ise,

ilk öğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin %76'sının ilk yardım konusunda bilgi sahibi oldukları belirtilmektedir. Bu öğretmenlerde bu konu ile ilgili bilgileri okul dışı kaynaklardan temin ettiklerini bildirmişlerdir (Pamuk ve ark. 2005). Görüldüğü gibi öğretmenlerin ilk yardım ile ilgili bilgi edinme kaynakları farklılık göstermekte ve bu farklılıkta öğretmenlerin ilk yardım konusunda benzer

oranlarda bilgili çıkmamaları durumunu açıklamaktadır. Araştırma kapsamında yer alan tüm öğretmenler ilk yardım konuları hakkında bilgi sahibi olmalarının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 1). Pamuk ve arkadaşlarının araştırma sonuçları da öğretmenlerin ilk yardım konusunda bilgi gereksinimlerinin olduğunu ortaya koymaktadır (Pamuk ve ark. 2005).

Tablo 2. Öğretmenlerin branşlarına göre ilk yardım ile ilgili eğitim alma durumları

Branş	Alan		Almayan		Toplam	
	S	%	S	%	S	%
Sınıf Öğr	21	29.1	51	70.9	72	100
Diğer	27	35.1	50	64.9	77	100
Toplam	48	32.2	101	48.8	149	100

($\chi^2=0.57$ SD=1 p> 0.05)

Öğretmen yetiştiren okulların (Eğitim fakülteleri, fen edebiyat fakülteleri, güzel sanatlar, konservatuar, ilahiyat fakülteleri) müfredatları araştırmacılar tarafından internet ortamında incelendiğinde, beden eğitimi bölümü dışında ilk yardıma özel bir dersin müfredatlarda yer almadığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin branşlarına göre ilk yardım ile ilgili bilgileri arasında da önemli bir fark görülmemiş olması (Tablo 2) eğitimleri sırasında ilk yardım ile ilgili eğitim alan öğretmenlerin de yeterince eğitilemediklerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bölükbaş ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmanın bulgularına göre de, çocuk gelişimi bölümü son sınıf öğrencilerinin ilk yardım ile ilgili eğitim almadıkları görülmektedir (Bölükbaş ve ark. 2005). Her ne kadar bu gurubun eğitim aldığı kurum lise düzeyinde olsa da, eğitici yetiştiren kurumların ilk yardım müdahaleleri konusuna yeterince önem vermediklerinden dolayı branşlar

arasında da bu konu ile ilgili bilgili olma durumları arasında farklılık görülmemektedir. Ancak, ülkemizde öğretmenlerin branşları ile ilk yardım bilgileri arasındaki ilişkiyi sorgulayan bir veriye ulaşılamamıştır.

Günlerinin büyük bir kısmını okulda hareketli ve kalabalık bir ortamda geçirmekte olan öğrenciler, yaşlarının gelişim özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda kazalara yatkın durumdadırlar. Bir yaralanma ya da hastalık durumunda ise içinde buldukları şartlar gereği ilk olarak en yakınlarında bulunan öğretmenlerinden yardım almaktadırlar. Okul sağlığı ekibinin bir üyesi olarak görülen öğretmenler, ilk yardım uygulamaları ile ilgili bilgilerle donanmış olmalıdır. Öğretmenlere ilk yardım gerektiren durumların sıralanmış olduğu listeden yapmayı bildiği uygulamayı işaretlemesini isteyerek elde ettiğimiz verilerden oluşan tablo aşağıda yer almaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Öğretmenlerin branşlarına göre bazı ilkyardım alanları ile ilgili bilgi durumları

	Sınıf Öğretmeni (n=72)				Diğer (n=77)			
	Biliyor		Bilmiyor		Biliyor		Bilmiyor	
	S	%	S	%	S	%	S	%
ALAN								
Yabancı Cisim Asp.	21	29,2	51	70,8	30	38,9	47	61,1
Kanama	19	26,4	53	73,6	20	25,9	57	74,1
Bayılma	25	34,8	47	65,2	23	29,9	54	70,1
Kırık-Çıkık	26	36,1	46	63,9	23	29,9	54	70,1
Zehirlenme	30	41,7	42	58,3	12	15,6	65	84,4
Isı Artışı	53	73,6	19	26,4	42	54,5	35	45,5
Yabancı Cis. batma	14	19,5	58	80,5	18	23,3	59	76,7
Yanık	36	50,0	36	50,0	33	42,8	44	57,2
Sara	22	30,5	50	69,5	24	31,2	53	68,8
Şok	4	5,5	68	94,5	6	7,8	71	92,2
K. Masajı+S. Sol.	3	4,1	69	95,9	8	10,4	69	89,6

Tablo 3’de öğretmenlerin okullarda sıklıkla karşılaşılan ve ilk yardım müdahalesi gerektiren durumlarla (kanama, şok, yaralanmalar, kırık-çıkık, ateşlenme, yabancı cisim kaçması, zehirlenme, sara, yanık v.b.) ilgili bilgileri yer almaktadır.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun Tablo 1’deki verileri destekleyecek şekilde ilk yardım uygulamaları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Öğretmenlerin en çok bilgi sahibi oldukları alanların başında ısı artışı gelmektedir. Sınıf öğretmenlerinin %73.6’sı, branş öğretmenlerinin de %54.5’i çocuklarda oluşacak ısı artışı durumunda ne yapmaları gerektiğini bildiklerini ifade etmişlerdir. Bunu sınıf öğretmenlerinde %52.0 oranında, branş öğretmenlerinde %42.8 oranında yanıklar takip etmektedir. Bu tür kazalar ev ortamında daha çok ortaya çıkmaktadır. Dolayısı ile öğretmenlerin bu bilgilere genel kültürleri nedeni ile sahip oldukları düşünülmektedir. Pamuk ve arkadaşlarının (2005) araştırma sonuçlarında da görüldüğü gibi, öğretmenler ilk yardım ile ilgili bilgilerini eğitim gördükleri okullardan değil, sürücü kursları, kitle iletişim

araçları ve hizmetiçi eğitim programlarından elde etmektedirler. Oysa, diğer ilk yardım alanları daha spesifik bilgilere ihtiyaç göstermektedir. Nitekim sınıf öğretmenlerinin %96.5’i sara, %95.9’u kalp masajı ve suni solunum, %94.5’i ise şok hakkında bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Branş öğretmenlerinde ise %92.2’si şok, 89.6’sı kalp masajı ve suni solunum konusunda bilgi yetersizlikleri olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretmenler ilk yardım ile ilgili bilgilere eğitimleri sırasında sahip olmasalar bile bazı dernek, vakıf ve belediyelerce bu konuda zaman zaman yapılan eğitimlerden yararlanmaktadırlar. Ancak bu eğitimlerin süreklilik göstermemesi nedeni ile yetersizlikler önlenememektedir. Bu çalışmamızın asıl amacı öğretmenlerin ilk yardım ile ilgili olarak okul eğitimleri sırasında bu bilgileri almalarının gerekliliği üzerinde durmak olduğu için, bu tür kuruluşların kendilerine ne kadar katkıda bulunduğu ayrıca sorgulanmamıştır. Diğer yandan, 2010 yılı Ulusal Sağlık Hedefleri içinde okullarda olabilecek kazalara ilişkin planlar yer almaktadır (Güvercin 2004). Ancak, araştırmayı gerçekleştirdiğimiz

okullarda henüz bu plana yönelik bir çalışma bulunmamaktadır.

Günümüzde yeterince uygulanamayan okul sağlığı hizmetlerinin bir parçası olan ilk yardım alanında hemşire sağlık ekibinin merkezi konumundadır. Bu ekibin bir parçası olan öğretmenler ayrıca danışmanlık, eğitim ve gözlem gibi etkinlikleri ile çok önemli rol oynarlar. Çünkü, öğrencilerle uzun süre birlikte olmaktadır (Aksayan ve ark. 1998).

SONUÇ VE ÖNERİLER

İlk Öğretim Okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin ilk yardım konusundaki bilgi durumlarının belirlenmesi amacı ile gerçekleştirmiş

olduğumuz bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin ilk yardım ile ilgili yeterli bilgilere sahip olmadıkları ve bu eksikliklerinin de farkında olarak eğitim ihtiyaçlarını dile getirdikleri belirlenmiştir. Bu yetersizlik durumu bütün branşlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda öğretmen yetiştiren okullarımızın müfredatlarında ilk yardım ile ilgili derslerin uygulamalı olarak yer alması, ayrıca özel ve yatılı okullarda olduğu gibi diğer ilköğretim okullarının tümünde de revir kurulması ve buralarda görev yapacak en az bir sağlık personelinin bulundurulması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksayan S, Bahar Z, Bayık A ve ark.** (1998). Halk Sağlığı Hemşireliği El Kitabı, Vehbi Koç Vakfı Yayınları No:14, İstanbul.
- Algier L, Conk Z, Çavuşoğlu H ve ark.** (1998). Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı, Vehbi Koç Vakfı Yayınları No:12, İstanbul.
- Beyazova U, Güler Ç** (1991). Çocuk Sağlığı ve Gelişimi. Hatipoğlu Yayınları, Ankara.
- Bölükbaş N, Kahraman AN, Karaman Y ve ark.** (2005). Ordu kız meslek lisesi çocuk gelişimi bölümü son sınıf öğrencilerinin çocuklara yönelik ilk yardım müdahaleleri ile ilgili bilgi düzeyleri. IV. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi Kitabı, Kök Yayıncılık, Ankara, 272.
- Budge D** (1998). Parents share blame for poor road safety of pupils. Times Educational Supplement 1: 27-8.
- Güngör A, Köksal AK, Subaşı G ve ark.** (2004). Gelişme ve Öğrenme. Anı Yayınevi, İstanbul.
- Güvercin CH** (2004). Kazalar. <http://saglik.tr.net/ak> (Erişim Tarihi: 03.01.2005).
- Hoff DJ** (2003). Science-lab safety upgraded after mishaps. Education Week 22(33): 1-4.

Kauffman JA (2002). How safe is your science lab? District Administration 38(10): 8-10.

Kibble DG (1999). A survey of LEA Guidance and support for the management of crises in schools. School Leadership & Management 19(3):373-85.

Kingma J, Henk-Jan TD (2000). Injuries due to school sports accidents in 4 to 13-yr.-old children. Perceptual & Motor Skills 90 (1): 319-26.

Sarıkayalar F (2003). Çocuklarda kazalar. <http://www.hacettepem.org/makaleler>. Erişim Tarihi:03.01.2005.

Pamuk N, Dramalı A, Özcan A ve ark. (2005). Öğretmenlerin ilk yardım konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. IV. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi Kitabı, Kök Yayıncılık, Ankara, 308.

Süzen B, İnan H (2004). İlk yardım. Birol Yayıncılık, İstanbul.

Şahin F (2000). Okulda verilebilecek sağlık hizmetleri nelerdir?

<http://www.hastarehberi.com/cocuk/cocuk3/okulsagligi> (Erişim Tarihi: 03.01.2005).

West D (1996). Child's death raises doubt over private-school drivers' training. New York Times 145 (29): 18-20.